Nowacki

DOWÓD

z pism świętych Proroków, że iuż Messyasz przybydź musiał, i że JEZUS z NAZARET iest tym Messyaszem.

Nadczém każdy Jzraelita powinnien się zastanowić i zgłębić to dokładnie.

WARSZAWA
1829.

Za pozwoleniem Cenzury Rządowey.

Punkta o które spór między Żydami i Chrześcianami zachodzi, są dwa; to iest: Chrześcianie twierdzą że Messyasz iuż przybył, i że JEZUS z Nazaret iest tym Messyaszem, a Żydzi zaprzeczaią tego.

Jeżeli dowieśdź zdołamy, (co się tyczy punktu pierwszego) że podług proroctw tak od Chrześcian iako i Żydów za boskie poczytanych to co ziścić się miało przed przyiściem Messyasza iuż się ziściło, tedy należy z tego sądzić, że Messyasz iuż przybydź musiał. Nieprzyznaiąc zaś tego, czyniemy tym samém przepowiedzienia Proroków fałszywemi i dla ludzi niewiernych przedmiotem szydzenia i pośmiewiska.

I. Jakób nasz Patriarcha prorokował: „Nie będzie odięte berło od Judy ani Zakonodawca od nóg iego, aż przyidzie Szylo, i iemu będzie posłuszeństwo narodów“ (Genesis 49, 10.) Skoro więc to berło od Judy iuż iest odięte, i gdy taż żadnego więcéy Zakonodawcy niema, te-

dy Szylo iuż przyiść musiał, albowiem proroctwo to dowodzi, że przyiście iego zależy od odięcia berła i Zakonodawcy od Judy.

a) Że zaś wyraz Szylo wyobraża Messyasza, można poznać z Targum Onkolessa Jonatana i Targum Jeruzalemskiego. Kabaliści także przytém obstaią. Talmud mówi: „Gdy Rabi Jochanan o imię Messyasza się pytał, odpowiedzieli mu: że imię iego iest Szylo, albowiem napisano iest aż przyidzie Szylo."

b) Chociaż byśmy to słowo Szewet*) (berło) tłómaczyli według naszego upodobania, zawsze iednak od Judy iest odiętém; chcemy ie zaś tłómaczyć iako królewskie berło, tedy one, iak wszyscy widziemy, od Judy iest odiętém; chcemy ie zaś tłómaczyć iako pokolenie Judy, tedy i toż zaginęło, albowiem Żydzi po świecie są rozsiani, i niemaią więcéy żadnego książęcia. Juda zaś niema ani żadnego pokolenia ani żadnego

*) Wyraz Szewet więzyku Hebrayiskim znaczy berło, iako też i pokolenie.

związku między sobą, gdyż Żydzi dzisieysi nie mogą powiedzieć z iakiego pokolenia pochodzą, czy z Judy, czy z Lewy, czy z Benjamina, czy też z pozostałych z więżenia Babylońskiego, którzy do Palestyny powrócili. To więc niemożna zaprzeczyć, bądź, że słowo Szewet znaczy berło, bądź pokolenie zawsze od Judy odiętém iest.

c) Szylo więc iuż musiał przybydź, ponieważ berło Judy niemiało bydź odięte aż po przyiściu Szyla. Gdy zaś toż iuż odięte iest, tedy Szylo przyiśdź musiał, a ponieważ Szylo iest Messyaszem, Messyasza więc przybycie iuż nastąpiło.

2. Daniel w swoich cudownych proroctwach o 70ciu tygodniach mówi o przybyciu Messyasza, iż w tym czasie zacznie się rachować „gdy wyidzie rozkaz ażeby Jerozolimę odbudowali, i daléy, iż przybycie Messyasza uczyni koniec ofiarze palonéy i ofiarze śniednéy, i że koniec narodu Izraelskiego będzie potop, (to iest: nieprzyiaciel napadnie, i ogarnie cały kray) i tenże zupełnie spustoszy. Skoro więc ofiara palna i śniedna w istocie ustała, a

Żydowski naród w rzeczy samey przez napad nieprzyiaciela rozpędzony, i kray spustoszony został, tedy Messyasz iuż musiał przyiśdź, ponieważ Daniel o iego przyiściu mówi i o wszystkich zdarzeniach, które po iego przyiściu przytrafić się maią.

a) Wszystkie te zdarzenia w istocie się ziściły. Już więcey iak 17 wieków upłynęło, iak ofiary w świątyni i w Jerozolimie zniesiono, i iak Żydowskie królestwo iest zniszczone, które Rzymianie sposobem nieprzyiacielskim napadali, i też przez naysroższą woynę zniszczyli. Tego wszystkiego zaprzeczyć niemożna, gdyż się istotnie tak przytrafiło. Oprócz tego mówią pisarze Żydowscy i Rabi Salomon Jarchi przyznaie także, że klęski, które Żydzi od Tytusa wycierpieli istotnie przez proroctwa były przepowiedziane, a Jozefon podobnież przyznaie iż Daniel iuż prorokował o zgubie królestwa Żydowskiego przez Rzymian dokonać się maiącey.

b) Gdy więc Daniel o Messyaszu i o zdarzeniach przed iego przyiściem spełnić się maiących, prorokował, i wszystkie te zdarzenia iuż dawno się ziści-

ły, tedy Messyasz iuż dawno musiał przyiśdź. Niemożna inaczéy myśleć a ni mówic, skorośmy Daniela za prawdziwego i rzetelnego Proroka uznali, i dotąd to zdanie utrzymuiemy. Skoro zaś Żydzi przyznaią, że ostatnia część Proroctwa, które iest o 70 tygodniach przez Tytusa spełnioną została (co każdy przyznać musi, ponieważ historya naucza, że się istotnie przytrafiło) pierwszą zaś część obeymuiącą przyiście Messyasza, ustanie ofiar, i zniknienie świątyni, iako też zniszczenie całego królestwa Żydowskiego po przyiściu iego stać się maiące, zaprzeczaią; Daniela więc przez to błędne mniemanie, zapół prawdziwego a pół fałszywego Proroka uznaią. Daniel bowiem prorokował, iż Messyasz przyidzie w końcu tych dni, że po tegoż przybyciu świątynia i ofiary ustaną, i że królestwo Żydowskie przez napad nieprzyiaciela zniszczoném będzie. — Żydzi przyznaią, że ostatnie zdarzenie się spełniło, zaprzeczaią zaś spełnienia pierwszego. Jeżeli Daniel prawdziwym iest Prorokiem i ostatnie zdarzenie, iak Żydzi sami przyznaią, spełnioném zostało, a zatém i pierwsze, które podług pro-

roctwa miało drugie poprzedzać, spełnić się musiało, to iest: „Że Messyasz iuż przybył.”

c) Żydzi podaią zaś, że przybycie Messyasza iest warunkowo przepowiedziane, i że z powodu ich grzechów przybycie iego się odwlekło. W proroctwie zaś Daniela nic nie iest wspomnione o żadnym warunku, przeciwnie oznaczony tam iest p e w n y c z a s, równie iak i 70 lat na więżenie Babylońskie, i iak 430 lat na pobyt Izraelitów w Egypcie, i to iasno okazuie, że przybycie Messyasza niemogło warunkowo bydź przepowiedziane. Grzechy także niemogą iego przybycia spóźnić, gdy przeciwnie cel Messyasza przyiścia, iest przebaczenie grzechów, a tak grzechy i złe uczynki, iak sam rozum wskazuie, miały się pod czas przybycia Messyasza zbytecznie zagęścić; iak iest wyrażono w 53. rozdziale Jezaiasza, co nawet i Żydzi przyznaią, iż w tymże rozdziale iest mowa o Messyaszu: „Zaiste, on niemocy nasze, wziął na się i.t.d. lecz on zraniony iest dla występków naszych, starty iest dla nieprawości naszych” i daléy: „wszy-

seyśmy iako owce zbłądzili, każdy na drogę swą obrócił się, a Pan włożył nań nieprawość wszystkich i. t. d. który położył ofiarę życie swoie, za grzechy nasze." O nim zaś, to iest o Messyaszu, powiedziano: „że wielu usprawiedliwi, bo nieprawości ich on sam poniesie. Gdy więc cel Messyasza iest: przyiść w czasie w którymby grzechy zbyt się rozmnożyły, iasną zatém iest rzeczą, że przyiście iego z powodu licznych grzechów, niemoże bydź opóźnionem. Nawet niektórzy Żydzi uznali, że przyiście Messyasza nie iest przywiązane do żadnego warunku. Rabi Abarbanell i Rabi Hillel, obadwa wyiaśnieią że przybycie Messyasza przyspieszonem bydź może, gdy Żydzi staną się lepszemi, iednakże nie może bydź opóźnionem przez ich zgorszenie. Manasse ben Jzrael mówi: że przybycie Messyasza iedynie od obietnicy Boga zależy, która do żadnego warunku nie iest przywiązana. Rabi Bechai także mówi: że iakkolwiek wybawienie Żydow od pokuty zależy, iednakże niedostatek teyże, niemoże naznaczonego czasu opóźnić.

Ci nawet którzy mniemaią, że przyiście Messyasza z powodu wielu grzechów spóźnione iest, dowodzą przez to samo, że czas oznaczony tegoż przyiścia iuż upłynął, a gdy u Proroków znayduiemy, że grzechy nietylko nie są przeszkodą do iego przyiścia, ale że cel iedyny tegoż iest przebaczenie grzechów, tedy samo przez się rozumi się, że Messyasz przyiść musiał.

3. Prorok Aggeusz w rozdziale 2. w. 3. o wspaniałości drugiego domu Bożego, mówi: „że będzie mnieysza aniżeli wspaniałość pierwszego." W wierszu 9. zaś: „że większa będzie sława domu tego pośledniego niż o n e g o pierwszego." Te dwa wiersze, które okazuią sprzeczność, przez inny tylko wiersz mogą bydź wyiaśnione. W 7mym bowiem podaie przyczynę wspaniałości domu drugiego, mówiąc: „poruszę wszystkie narody i przyidą do pożądanego od wszystkich narodów i napełniam ten dom chwałą." Podobnież temu prorokował Malachiasz w rozdziale 3. w 1. „A nagle przyidzie do kościoła swego Panuiący, którego wy szukacie i Anioł przymierza którego wy żądacie." Z tego latwo poznaiemy, że ten,

który nazwany iest: **Pożądanym od wszystkich narodów**, i **Aniołem przymierza**, ziawi się pod czas bytu drugiego domu. Gdy zaś ten drugi Dom iuż zburzonym iest, tedy przybycie Messyasza iuż nastąpić musiało.

a) Gdy oba widzenia z sobą porównywamy, tedy iaśno pokazuie się: że Pożądany od wszystkich narodów zarazem i Aniołem przymierza iest. Kimchi także mówi: „że Panuiący i Anioł przymierza Messyaszem iest," a inny mędrzec pisze w imie Rabi Moyzesza Gerundensis: „że tenże iest Aniołem wybawicielem, o którym iest napisano **że Imie moie iest w nim**. Także wielu innych mędrców Żydowskich wyznaią, że tenże Messyaszem iest, a gdy Anioł przymierza pod czas bytu drugiego domu przyiśdź miał, który iest także Messyaszem i Pożądanym od wszystkich narodów, więc Messyasz iuż przybył pod czas bytu drugiéy świątyni, ta zaś iuż od dawna przez Rzymian zburzoną iest, to iest w 70tym roku Ery Chrześciańskiéy: przeto istotnie Messyasz iuż przybył.

b) Żydzi chcą ten mocny dowód obalić, twierdząc: 1. że ta świątynia w któréy Messyasz ma się ziawić trzecią iest świątynią o któréy mowa iest w 40tym rozdziale Ezekiela; powtóre, że Jezus Nazareyski nie przybył w czasie świątyni wybudowanéy od Jozuego i Zerubabla, lecz w czasie téy którą Herodes wybudował.

Lecz pierwszy zarzut sam się obala przez słowa Aggeusza, które brzmią. „iż większa będzie sława domu tego pośledniego niż onego pierwszego.” Słowo tego ściąga się do domu o którym wyżéy wspomniał, mówiąc do reszty pozostałego ludu: „iżali nie iest przeciwko niemu (to iest domowi Salomona) iako nic w oczach waszych.” Z tego się więc okazuie, że świątynia pod czas któréy pobytu ma się ziawić Messyasz, drugą iest, nie zaś trzecią, o któréy namieniono w widzeniu Ezekiela.

Drugi zarzut zbiia się także przez własne zeznanie Żydów, t. i. że świątynia zbudowana przez Jozuego i Zerubabla wiele ucierpiała za panowania Antiocha Epyphanusa przez częste woyny, a gdy iuż bliską była upad-

ku została dźwignioną i rozszerzoną przez Heroda; a iako człowiek od urodzenia aż do późnéy starości za iednego iest poczytany, tak również i wspomniona świątynia iakkolwiek była odnowioną za też samę uważa się, która wybudowana była za panowania Cyrusa, a zburzona za czasów Rzymskich przez Tytusa. Ta okoliczność znaną iest tym którzy pisma dawnych Żydow czytaią, mniemanie zaś Żydów dzisiéyszych nigdy niepostało w myśli dawnych, i zawsze tenże dom drugim, tak iak ten, który był zbudowany przez Salomona pierwszym nazywali, trzecią zaś świątynią, którą oglądać się spodziewali, iest ta, która przez Ezekiela przepowiedziana iest.

Maymonides Hilchot Para Aduma w roz: 3. p. 35. uczy nas: „że zburzenie świątyni przez Tytusa iest zarazem zburzeniem drugiego domu" Ztąd widziemy że i on, tenże dom drugim nazywa, chociaż odnowionym został za czasów Heroda. Podobnież znayduie się w Xiędze Jozefona, który skoro nam opowiedział odnowienie domu wybudowanego

przez Jozuego i Zorobabla za czasów Heroda, opowiada daléy: że świątynia zburzona przez Rzymian drugim iest Domem.

c) Dla tego dowód ten iest nieporuszony, iż gdyby Messyasz miał przyiśdź pod czas bytu Domu drugiego, a skoro tenże iuż zburzony iest, tedy Messyasz iuż dawno przyiść musiał.

4. Mamy więc iuż trzy gruntowne dowody przybycia Messyasza, które są, 1. iż czas przyiścia Messyasza iest oznaczony nim berło od Judy odiętém będzie; 2. nim ofiary ustaną; 3. nim Żydowskie państwo od nieprzyiaciela napadniętém i zniszczoném będzie. A gdy to wszystko się zdarzyło, więc albo Messyasz iuż przyszedł, albo Prorokowie fałszywie prorokowali. Ponieważ zaś tak Żydzi iak i Chrześcianie wyznaią: że słowa Proroków są prawdziwemi, wynika ztąd że przyiście Messyasza iuż minęło.

Wiedząc zatém że Messyasz iuż przybył, dochodźmy kto on iest.

a) Gdy czas Messyasza naznaczony iest przed zburzeniem drugiego Domu, przed ustaniem ofiar i przed odięciem berła od Judy, tedy musiał przed

70tym rokiem Ery Chrześciańskiéy przyiść? albowiem w tym roku wszystkie te zdarzenia przytrafiły się, i to wniwec obraca wszelkie oszustwa i kłamstwa Barkocheby i innych fałszywych Proroków, którzy po tym czasie powstali, a ci którzy przed naznaczonym czasem ukazali się, również od Żydów iako i Chrześcian nie są uznani. Jeden zatém tylko spór między temi ostatniemi zachodzi, t. i: czy Jezus Nazaréyski tym Messyaszem iest — czyli nie?

b) Chrześcianie twierdzą, iż nim iest, i nadaią tego przyczynę, iako to: iż przed 70tym rokiem Ery Chrześciańskiéy, a zatém w czasie naznaczonym przybył, i nawet podług mniemania samychże Żydów, że żaden człowiek nie znayduie się, któryby to imie Messyasza sprawiedliwiéy nosił iak Jezus Nazaréyski. Jeżeli on nie iest tym Messyaszem, tedy zapytaymy się Żydów, któż iest nim? iak sami wyznać muszą że albo przed 70tym rokiem Ery Chrześciańskiéy przyiść miał, albo ich prorocy kłamcami i oszustami są.

c) Drugi ieszcze dowód maią Chrześcianie iż Messyasz przybył przed 70tym rokiem, i że Jezus Nazaréyski tymże iest, z przepowiedni Daniela, o maiących się zdarzyć cudach przy końcu 70ciu tygodni; albowiem mówi: „że od wyiścia słowa o przywróceniu i zbudowaniu Jeruzalemu áż do Messyasza wodza, będzie tygodniow 7, potém tygodnie 62, w ogóle więc 69 tygodni, od czasu wyiścia rozkazu aby Jerozolimę znowuż po niewoli Babylońskiéy zbudowano.” Talmud, Aben Ezra, Manasse ben Izrael, i Abarbanell wyiaśniaią, że te tygodnie oznaczaią Szmitos, t. i. że każdy dzień z tych tygodni znaczy rok, a więc wszystkie te tygodnie razem wzięte, składaią lat 490. Po takowém wyiaśnieniu, chociażby któż szczególne zdarzenia tego widzenia tłómaczył, iak mu się tylko podoba, niewątpliwą iednak iest rzeczą, że od któregokolwiek Króla Persyi wyszedł rozkaz do odbudowania świątyni, musiały te 490 lat skonczyć się przed 70tym rokiem zburzenia świątyni i zaniechania ofiar. Przeto musiał Messyasz przyiść przed tymże

czasem, albo liczba lat oznaczonych przez Daniela, iest fałszywą. Można atoli dowieśdź, że liczba ta, z każdéy strony uważana, ściśle się zgadza z Historyą Jezusa Nazaréyskiego, cobyśmy okazali, gdyby szczupłość tego dziełka dozwoliła. Wiadomo iuż z ksiąg Jozefona, Tacyta i Suetona, prócz nowego Testamentu, że w tym czasie wszyscy ziawienia Messyasza oczekiwali, wiedząc, że liczba naznaczona od Daniela ku końcowi się miała. To wszystko okazuie nie tylko, że Messyasz iuż przybył, ale że Jezus Nazaréyski iest tym Messyaszem.

d) Żydzi w prawdzie mogliby zarzucić, że około tego czasu wielu iuż za oszustów uznanych się ziawiło pod nazwiskiem Messyasza, korzystaiących z kończącego się przed zburzeniem świątyni i ustaniem ofiar, a przez Daniela i innych Proroków naznaczonego przyiścia Messyasza czasu; może zatém i Jezus iako pochodzący z pokolenia Judy do tychże liczby należy?

Na to odpowi Chrześcianin, przyznaię że oszust mógł to czynić, co

wielu w istocie czyniło, lecz przepowiadać co nie od niego samego ale raczéy od przypadku zależy, iest rzeczą niepodobną. Gdyby więc Jezus był oszustem, tedy mógłby był w prawdzie pokazać się w naznaczonym od Proroków czasie przyiścia Messyasza, ale niebyłoby nigdy w mocy iego, całe proroctwo o Szylo spełnić, gdy to brzmi: „że berło od Judy odiętém i że Messyaszowi posłuszeństwo narodów oddaném będzie." Abarbanell wyznaie także; iż ieden z oznaków Messyasza będzie ten, iż go narody szukać będą. Jest zaś rzeczą iasną że to zdarzenie ani od oszusta z pewnością przepowiedzianém ani wykonaném bydź niemoże. Dla tego też oszusty hańbą się okryli, albowiem narody około nich niezgromadzały się, a nazwiska ich tylko czasem od niektórego Historyka wspominane bywaią. Niema to miéysca u Jezusa Nazaréyskiego; do niego zgromadzaią się narody od tylu wieków, i za życia ieszcze nauczał, że tak będzie. Dla tego mówią Chrześcianie sprawiedliwie, że w Jezusie to wszystko się spełniło, co o Szylo przepowiedziane było; nayprzód, że

w naznaczonym czasie przyiścia Szyla przybył, i że wszystko co Szylo miał spełnić do skutku doprowadził. Co się tyczy przyiścia, przyznaią że i fałszywy prorok mógłby to samo sprawić, co zaś wykonania dzieł Szyla przeczą, aby ktokolwiek był w stanie takowe zdziałać

5. Chrześcianie maią ieszcze nad to inny dowód, że Jezus niebył fałszywym prorokiem, ponieważ teraźnieyszy stan Żydów przepowiedział, i nietylko oznaymił początek ich cierpień, ale nawet i koniec. Przypuszczaią w prawdzie, że i oszust, świadomy proroctw Moyżesza i innych Proroków, mogłby rozproszenie Żydów zwiastować, lecz nie zgadzaią się, ażeby takowy oszust z tychże proroctw mógł z pewnością przepowiedzić, iż przed zniknieniem owczasowego pokolenia, ich cierpienia się zaczną i że trwać będą, d o p ó k i c z a s n a r o d ó w się niespełni. Którém to wyrażeniem oznaczył, albo trwałość cztérech Monarchii, albo przeciąg czasu wyrażonego przez Daniela słowami „a ż d o c z a s u i c z a s ó w i p ó ł c z a s u." Chrześcianie wnoszą więc, że żaden fałszywy Prorok niebyłby tak nierostropnym, swóy honor i swoią

wziętość zasadzać na okoliczności, któréy fałsz w krótce miał bydź odkrytym. Powtóre, gdyby Jezus był fałszywym prorokiem i chciał ażeby go lud uznawał za prawdziwego, tedy przestałby był na oznaymieniu rosproszenia Żydów, zburzenia świątyni i Jerozolimy, ale niebyłby naznaczył czasu, kiedy to wszystko ma się stać. Zobacz wtym względzie Księgę Łuka, która co do prawdziwości przynaymniéy iak każde inne historiczne dzieło uważana bydź może, i która niepodlega wątpliwości, iż była napisana przed zburzeniem Jerozolimy. Gdy więc Żydzi w rzeczy saméy podług przepowiedzenia Jezusa w 40 lat potém rozproszeni zostali, to samo więc okazuie, iako też istnienie podotąd niewoli Żydów, które Jezus naznaczył aż do spełnienia czasu narodów, iż on był prawdziwym Prorokiem.

6. Chrześcianie przybieraią ieszcze inny dowód na utwierdzenie swego mniemania z cierpień i z śmierci Jezusa, które żaden fałszywy prorok niebyłby w stanie na sobie sprowadzić, a chociażby to było w mocy iego, niezechciałby dobrowolnie takowych znieść. Albowiem cierpienia te i śmierć nayprzód oznaymione by-

ły w 52gim i 53cim rozdziale u Jezaiasza, iż spadną na głowę Messyasza i każdy porównywaiący to proroctwo z cierpieniami Jezusa i śmiercią, zawieraiącemi się w Ewangelii, łatwo się przekona że się zupełnie zgadzaią. Dla tego twierdzą Chrześcianie: że to proroctwo przez cierpienia i śmierć Jezusa spełnioném zostało, nad to ieszcze, że nie znalazłby się człowiek, który tyle męk byłby wycierpiał dla tego iedynie, aby po śmierći Messyaszem był nazwany. Gdy zaś Jezus w czasie naznaczonym przyiścia Messyasza przybył, i wszystkie cierpienia które Prorok przepowiedział poniósł, idzie zatém, że on musi bydź tym Messyaszem.

a) Aby moc tego dowodu obalić, śmie Abarbanell twierdzić, iż 53. rozdział Jezaiasza obemuiący cierpienia i śmierć Messyasza nie ściąga się do Messyasza, ale do ludu Izraelskiego. Jego iednak twierdzenie nie może bydź prawdziwém z powodu różnicy miéysce maiącéy pomiędzy przymiotami człowieka wspomnionego u Jezaiasza, i przymiotami ludu Izraelskiego.

1. Jezaiasz bowiem mówi: iż człowiek ten będzie starty dla nieprawości cudzych, Jzrael zaś startym iest dla własnych.

2. Powtóre, iż On miał bydź wolnym od występków, co mieysca nigdy nie miało u Żydów, i przeciwnie Żydzi sami twierdzą, iż przyczyna spóźnienia Messyasza pochodzi z mnóstwa ich grzechów.

3. Iż On iak baranek na zabicie wiedzionym będzie, czego niewidzieliśmy u Żydów, którzy całą siłą walczyli przeciwko Rzymianom swoim nieprzyiaciołom.

4. Iż On będzie wycięty z ziemi żyiących, a Izrael zaś dotąd istnieie, iak iest w przepowiedni Jeremiasza w rozdziale 46tym w. 28. „Uczynię zaiste koniec (mówi Pan) wszystkim narodom, i. t. d. lecz tobie nie uczynię końca."

5. Powiedziano o tym człowieku, iż iest gnębionym z powodu występków ludu Jezaiasza, który iest Żydowskim narodem, a Izrael niemoże bydź uciskanym dla grzechów własnych, gdy iak wyżéy powiedziano od tychże miał bydź wolnym. Krótko mówiąc, niemasz

nikogo, któryby czytaiąc słowa te Jezaiasza z tłómaczeniem Abarbanella, nie zadziwił się nad sprzecznościami tamże zachodzącemi.

b) Wogóle, nie tylko że tłómaczenie to Abarbanella zdaie się bydź umyślnie dla utwierdzenia Żydów w błędném mniemaniu o Messyasza, ale oprócz tego zprzeciwia się zdaniom większéy części Żydowskich Komentatorów. Targum bowiem odnosi rozdział 52. i 53. do Messyasza, Rabi Salomon Jarchy, pierwszy z Żydowskich pisarzów, mówi: „Nasi Mędrcy odnoszą rozdział ten do Messyasza.” A przyczyna którą nadaie, iest bardzo prawdziwa. „Albowiem, mówi, gdy ci Mędrcy dowodzą z wiersza 4. rozdziału 53. u Jezaiasza, iż Messyasz będzie gnębionym iak tamże napisano. „Zaiste on niemocy nasze wziął na się, a boleści nasze własne nosił.” Można z tego poznać iż ciż połączyli koniec 52go rozdziału z rozdziałem 53ciem, a gdy tenże rozdział do Messyasza odnoszą, tedy i przez nich połączony 52 tyczy się też Messyasza. Jeszcze inny dowód na potwierdzenie swego słowa opiera ten pisarz na tłómacze-

niu Mydrasza Rabba, który podobnież te wszystkie wiersze iako dotyczące się Messyasza uważa. Mydrasz Ruth także potwierdza to zdanie. Rabi Moyżesz Alszuch pisze o tym wierszu, oto świętéy pamięci Mędrcy nasi iednomyślnie zgadzali się że się ściąga do Messyasza. Toż napotykamy także w Talmudzie Messechet Sanhedrin gdzie napisano, iż iedno z imion Messyasza będzie Nega (trąd) ponieważ w tém proroctwie powiedziano: „a zraniony (po Hebr. Nega) on dla przestępstw ludu moiego." Podobnież w księdze nazwanéy Psykta znayduiemy: „że Święty który niech będzie pobłogosławiony, kazał przed siebie stawić duszę Messyasza i zapitał ią, chceszże ty moie dzieci po 6000 lat wybawić? a ona odpowiedziała: chcę. Tedy zapytał powtórnie, bierzeszże na siebie ich karę dla przebaczenia im ich grzechów, aby się spełniło słowo napisane: zaiste on niemocy nasze wziął na się? a ona odpowiedziała: przyimuię takową z radością." — Z tego wszystkiego zatém okazuie się że Mędrcy Żydowscy słowa te Jezaiasza

odnoszą do Messyasza, i że wierzyli iż tenże za ich grzechy cierpić będzie. —

c) Inny ieszcze dowód że to, cośmy dopiero powiedzieli istotnie mniemanie Mędrców było, nie zaś iak tłómaczy Abarbanell; albowiem mówią, iż będzie dwóch Messyaszów, ieden będzie Messyasz ben Jozef, który po wielu cierpieniach nakoniec zgubionym zostanie, a drugi Messyasz ben Dawid z pokolenia Judy, który będzie potężnym i swych nieprzyiacioł pokona. Łatwo poznać można, iż Mędrcy do tego błędnego twierdzenia przywiedzeni zostali, sprzecznością wierszy, które się do Messyasza odnoszą; raz w nich wspomniono o Jego niskim stanie, drugi raz znowuż o Jego wywyższeniu i wspaniałości. Jest więc iasno, iż nieprzyszliby na tę myśl, gdyby nieczytali w słowach proroków, iż powstanie Messyasz, człowiek wielu cierpień, które te słowa nigdzie nie znayduiemy iak tylko u Jezaiasza w rozdiale 53cim.

7. Podobném iest do prawdy, iż Żydzi dla tego niechcą Jezusa uznać za Messyasza,

ponieważ im się zdaie, iż prawo Moyże-szowe iako pochodzące od Boga, powinno bydź wieczno-trwałe. Że zaś Jezus wiele ustaw zniósł, sądzą, iż to tylko z zgwałceniem prawości stać się mogło.

8. Na to iednak odpowiadamy, że Bóg mówił o obrządkach w sposób w którym dał poznać, iż niewiele na to zważa. (Zobacz u Jezaiasza roz. 1. w. 11. i 15. iako też w Psalmach 51. w. 18.). Również zmiana obrządków służących tylko na iakowyś czas, u Boga za zmianę nie iest uważana. I że ustawy ceremonialne tylko na pewny czas służyć miały zaraz okażemy:

a) Gdyby takowe wiecznie służyć miały, powinnyby bydź w ten sposób urządzone, aby wszystkie narody mogły bydź ich uczestnikami. Albowiem że przymierze Messyasza będzie się rozciągało nie tylko do ludu Izraelskiego ale do wszystkich narodów, widziemy to prawie we wszystkich proroctwach co i Abarbanell poświadcza. I tak prawo Moyżeszowe nakazuie, aby każdy płci męzkiey trzy razy do roku w Jerozölimie się pokazał. Gdyby więc to

przykazanie miało bydź wiecznotrwałe, tedy po przyiściu Messyasza byłyby wszystkie narody do zachowania tegoż zobowiązane, co iak każdy widzi, iest rzeczą niepodobną. Dla tego prawo niemoże bydź wiecznêm, ponieważ Bóg nic niepodobnego do wykonywania nienakazuie. Podobna okoliczność zachodzi przy ofiarach, które również niemogą bydź urządzone na zawsze, ponieważ większa częśc narodów po przyiściu Messyasza niemogła bydź takowych uczestnikami.

b) Daléy, gdyby ustawy te miały bydź wieczne, Bóg by światém w ten sposób rządził, iżby nie ustały. Gdy więc wykonanie takowych zaniechane iest, niemożna tedy sądzić, iżby potęga Boska niebyła w stanie przeszkody do ich wykonania usunąć, ale raczéy, że taka iest Jego wola. Teraz zaś Bóg ze swoich wyroków Żydów rozproszył i ich świątynią zburzył, i nie iest w mocy Żydów pomimo ich chęci, ustawy ceremonialne zachować, albowiem niemogą ani dotyczących się służby w świątyni, ani pilgrzymki do Jerozo-

limy, co rocznie trzy razy odbyć się maiącéy, wykonać. Dla tego więc prawo, które Żydzi mniemaią bydź wieczno - trwałem, z woli Boskiéy zniszczoném zostało, gdy On zachowanie tegoż nie podobném uczynił. Jeżeli więc Żydzi dłużey przy swoiém mniemaniu względem ustaw ceremonialnych pozostaną, tedy możemy ich zapytać, dla czego Bóg dozwala iż nayważniéyszych nawet wykonać niemogą? i iak narody podług zdania Żydow, gdy Messyasz przyidzie, takowe zachować będą mogły?

c) Gdyby te miały bydź wieczno - trwałe, niezapewniłby nas Bóg iż uczyni nowe i lepsze przymierze iak było pierwsze. Albowiem słowo Boże samo przez się wyiaśni się, a gdy Bóg ieszcze w czasie zupełnéy powagi prawa Moyżeszowego przyobiecał nam w piśmie Świętém, iż takowe, przez nowe duchowne przymierze spełnione i zniszczone zostanie, tedy wniosek Żydów sam się obala. Zmiana zaś i zniesienie wspomnionego prawa, wyraźnie nam iest przepowiedziane, w rozdziale 31. w. 31. i następnych u Jeremiasza,

gdzie iest napisano: „31. O to dni idą, mówi Pan, których uczynię z domem Izraelskim i z domem Judzkim przymierze nowe. 32. Nie takie przymierze iakiem uczynił z oycy ich w on dzień, któregom ie uiął za rękę ich abym ie wywiódł z ziemi Egipskiéy: albowiem oni przymierze moie wzruszyli, chociaż Ja był małżonkiem ich, mówi Pan. 33. Ale to iest przymierze, które postanowię z domem Izraelskim po tych dniach, mówi Pan: dam zakon móy do wnętrzności ich, a w sercu ich napiszę go i będę Bogiem ich, a oni będą ludem moiem." Tu więc przymiot i sposób nowego przymierza wyraźnie iest opisany, t. i.: iż to przymierze nie będzie tyczącém się ustaw cielesnych iak było owo, które Bóg uczynił z Izraelitami przy górze Synay, lecz przymierzem duchownném, gdzie prawo Boże w sercu wyrytém zostanie. A ponieważ wspomnione wiersze inaczéy tłómaczone bydź nie mogą, tedy i Kommentatorowie Żydowscy zgadzaią się na to. Rabi Salomon Jarchi i Kommentarz pod tytułem Psykta, odnoszą tę przepowiedną, i 9ty

wiersz 26go rozdziału w 3ciéy księgi Moyżeszowéy, który brzmi: „B o o b r ó c ę s i ę d o w a s, a r o z k r z e- w i ę w a s, i r o z m n o ż ę w a s, i u t w i e r d z ę p r z y m i e r z e m o i e z w a m i" do dni Messyasza. Podobnież znayduiemy w księdze Jalkut iak następnie: „Bóg w późniéyszych czasach nada nowe prawo przez Messyasza, iże pod czas dni Jego wszystkie ofiary, oprócz dzięk czynienia, ustaną." Inny Kommentarz mówi: „iż na ten czas ustaną wszelkie Święta, oprócz Święta P u r y m i J o m K i p u r t. i. dnia poiednania. Inni ieszcze mówią: „iż w ów czas mięso wieprzowe wolno będzie pożywać." W ogóle można z księgi Jalkut Chadasz wyczerpać, iż pod czas dni Messyasza ustawy ceremonialne zupełnie zniszczone zostaną, iak mówi: „iż Messyasz przyimie na siebie karę, która miała spaść na ludzi, i że On będzie w mieyscu ofiar które w czasie bytności świątyni swoie łby z radością wyciągnęły, i oczekiwały Jego przybycia. Gdy więc On zastąpi mieysce ofiar, rozumi się samo przez się, iż one ustaną. Skorośmy więc z proroctwa Jeremiasza i wyżéy

namienionych Kommentatorów poznali, iż prawo ceremonialne przez Messyasza na duchowne zamienioném będzie, trudno więc docieć, dla czego Żydzi niechcą wierzyć, iż Jezus tym Messyaszem iest, z przyczyny iż On ustawy ceremonialne zniosł, gdy podług proroctwa Jeremiasza, i własnego ich mniemania Messyasz, kiedy bądź kolwiek, przyidzie i nowe przymierze uczyni. A dla tego więc, czy to Jezus iest Messyaszem czy nie, Żydzi niemogą iednak nieuznawać go z tego powodu, iż nowe przemierze (które my za doskonalsze od pierwszego poczytamy) uczynił, gdy podług wspomnionego proroctwa, i zdań ich Kommentatorów, Messyasz to uczynić miał. Z tego wszystkiego widziemy, iż Jezus prawdziwym Messyaszem, iako też i Aniołem, przymierza iest, o którym Malachyasz prorokował.

8. Z resztą dla zmierzonéy krótkości, iest tu tylko kilka przytoczonych dowód, na okazania, że cześć, którą Chrześcianie Jezusowi oddaią, nie iest bez zasadną, iak Żydzi powodowani nienawiścią utrzymywać chcą.

Nim iednak zakończę, sądzę rzeczą konieczną Żydóm (których nawrócenie oraz oswobodzenie podług mego i pewnego Żydowskiego Autora *) bliskiem iest) przedstawić, iżby uznaiąc słowa Proroków za słowa żywego Boga, zechcieli zwrócić uwagę na znaki i zdarzenia czasu, i dobrze się zastanawić nad tém co się powiedziało, ieżeli niechcą własnego i wiecznego szczęścia zaniedbać.

Nayprzód ich napomnę, ażeby skłonili uszy swoie na ważne i przerażaiące słowa Proroka Ozeasza, które w roz. 3ciem w. 4. i 5. brzmią: 4. „Przez wiele dni będą Synowie Izraelscy bez Króla, bez Książęcia, bez Ofiary, bez bałwana, bez

---

*) Tym Autorem iest Dawid Lewi, iakże piękne są iego słowa, któremi wyiaśnie proroctwa w sposób Chrześciański, one brzmią: „Gdy widzę wielu narodów walczących z siłą niepodobną do okrześlenia, pustoszących kraie bez liczby i napadaiących na siebie z taką zapalczywością, iakiéy na ziemi niewidziano, zdaie mi się: iż patrzę na zdarzenia przepowiedziane od Proroków przy końcu niewoli Żydów stać się maiące, i że uwolnienie Żydów bliskim iest. Dla tego powinien każdy rostropny na okrótne ziawiska i przestrogi zwrócić całą swą uwagę."

Efoda i bez Terafim. 5. Potém nawrócą się synowie Izraelscy i szukać będą Pana Boga swego, i Dawida Króla swego, a przestraszeni będąc póydą do Pana i dobrotliwości Jego w ostatnie dni." W tém proroctwie iest wyłożone, że Żydzi długi czas pozostaną bez własnego Państwa świątyni i ofiar; pomimo tego nie oddadzą się podług zwyczaiu swych przodków bałwochwalstwu. Nikt zaprzeczyć nie może, że to proroctwo od dawna się spełnia, czego położenie Żydów blisko od 18. wieków iest dostatecznym dowodem. Jednak nie zawsze tak pozostanie, albowiem w ostatnich dniach nawrócą się i szukać będą Pana Boga, i Dawida Króla swego. Dowiodłszy wyżéy że przybycie Messyasza przed ustaniem ofiary palonéy i śniednéy, zburzeniem świątyni i odięciem berła od Judy nastąpi; twierdzić należy, że zdarzenia wymienione w proroctwie Ozeasza, po przyściu Messyasza przepowiedzianém, przez Jakóba, Daniela, Aggeusza, i Malachiasza ziścić się maią, co wszystko nas prowadzi do naypierwszego dowodu: iż Messyasz iuż przyiść musiał; inaczéy bowiem niemoglibyśmy słów dopiero wymienionych Proroków z proroctwem Ozeasza porównywać. Nie koniec na tém, albowiem gdy

powiedziano: iż w ostatnich dniach się nawrócą i Pana Boga swego szukać będą, widziemy, iż dopóki w tym stanie iak Ozeasz przepowiedział pozostaną; bez Boga swego żyią, gdyż nawrócić się tylko można do rzeczy opuszczonéy i szukać rzeczy zgubionéy. Jak smutném i boleśnem więc iest położenie Żydów, ieżeli słowa Ozeasza z natchnienia Ducha świętego pochodzą, o których prawdziwości spełnienie ich wątpić nie dozwala. Zamiast co byli ludem od Boga wybranym, odłączyli się teraz od niego i nie uznaią swego prawdziwego Pana; albowiem napisano w proroctwie: iż nie tylko Pana swego ale i Króla Dawida szukać będą. Wyraz ten Dawid nieda się tłómaczyć w właściwém znaczeniu, iest bowiem rzeczą niepodobną szukać go; lecz Dawid ten w tém mieyscu wyobraża Messyasza Syna Dawida, iak znayduiemy w Targum Jehonatana, który te słowa wyiaśnia, mówiąc: „i posłusznie będą Messyaszowi Synowi Dawida owemu Królowi.” A ponieważ maią się nawrócić i Messyasza szukać, iasną iest rzeczą iż się nawrócą do tego, od którego się dawniéy odszczepili, i będą tego szukać którego zgubili; iako też, że Messyasz ten, o którym wspomniono u Oze-

asza, iż ma przybydź w ostatnich dniach, nie pierwszy raz sie obiawi, lecz musi bydź tym Messyaszem, który iuż się obiawił a którego Żydzi nie chcieli uznać i porzucili. O tym właśnie powiedziano, iż ostatnich dni szukać go będą, inaczéy bowiem tłómacząc, niepodobną byłoby zrozumieć wyrazy nawrócić i szukać. I za prawdę powiadam, gdy czytam to proroctwo, boiaźn i przestrach mi przeymuie, zastanawiaiąc się nad położeniem Żydów, żyiącyh bez swego Boga i odrzucaiących Syna Dawida, Króla swego.

9. My Chrześcianie przekonani nawet iesteśmy, iż iedno wypływa z drugiego, t. i. ponieważ opuścili Messyasza, Bóg ich też opuści. Gdyby się chcieli gorliwie zastanowić, dla czego ich uwięženie po tylu iuż wiekach ieszcze nie przestaie, i że niewola Babylońska, któréy przyczyną była bałwochwalstwo, naywiększy grzech podług Pisma Świętego, tylko 70 lat trwała, a dzisiéysza, iakkolwiek od uwolnienia z pierwszéy niewoli, bynaymniéy bałwochwalstwu się nie oddali, atoli iuż blisko o 18stu wieków się rozciąga; nad to, iż w Babylonie mieszkali złączeni w ieden Naród, a dzisiay zaś rozprosze-

ni są, po całéy powierzchni kuli ziemskiéy, tedy by się przekonali, iż nierównie większe popełnili nad bałwochwalstwo, gdy sądy Boskie zawsze są sprawiedliwe. Jakiż zaś może bydź inny grzech tàk wielką karę za sobą pociągaiący, ieżeli nie ten, iak mówi Ozeasz, iż odwrócili się od prawdziwego Boga i zaparli się swego Króla Dawida. Widziemy więc, iakośmy wspomnieli wyżéy z tych słów Ozeasza, iż się n a w r ó c ą i s z u k a ć będą, Pana Boga i Dawida Króla swego, że chociaż podługich mniemania zdaią się służyć prawdziwemu Bogu, w oczach Tego to przyiętém nie iest, ponieważ iuż przybyłego Messyasza, którego niegdyś szukać będą, zaparli się i dotąd nie uznaią.

10. Dalekim iestem od tego, abym to wszystko miał rozbiérać dla wyszydzenia niedoli Żydów, lecz napisałem to, aby w nich ożywić ducha do śledzenia i dochodzenia wielkiego sporu który między nimi a nami zachodzi. Mocno w prawdzie przekonany iestem, iż czas ich pokuty niedalekim iest, iednak twierdzić niemożemy, aby Bóg to uczynił bez użycia stósownych środków, a pomimo tego, że ciągle i za nich się modlemy,

iest również obowiązkiem naszym przekonać ich, o istotnéy prawdzie, dowodami pisma Świętego i onychże naylepszych Kommentatorów; aby Bóg ostatnich dni spełnił co przyobiecał u Zachariasza mówiąc: „Bo się stanie dnia onego, że szukać będę wszystkich Narodów, które przyciągną przeciwko Jeruzalemowi, abym ie wytracił. I wyleię na dom Dawida, i na Obywatele Jeruzalemskie Ducha łaski i Modlitw, a patrzać będą na mnie, którego przebodli, i płakać będą nad nim płaczem iako na iednorodzonym, gorzko mówię, płakać będą nad nim iako gorzko płaczą nad pierworodnym;" daléy: „W on dzień będzie otwórzona Studnia domowi Dawidowemu i Obywatelom Jeruzolemskim na omycie grzechów i nieczystości." *) Amen!

---

*) Nauczyciele Żydowscy twierdzą z tego proroctwa iż Messyasz będzie zabitym, lecz mówią: iż to będzie Messyasz ben Jozef. Rabi Salomon ben Jarchi pisze: „Nauczyciele nasi wyiaśniaią to iako ściągaiące się do Messyasza ben Jozef, i chełpią się z tego, co tam iest napisane.